

Kadın ve Tasavvuf

EDİTÖR
CEMÂLNUR SARGUT

NI
NEFES

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
SÂMİHA AYVERDİ'NİN YAŞANTISINDA GÜNÜMÜZÜN MUTASAVVIF KADININA BAKIŞ	13
Cemâlnur SARGUT	
RUHUN ÇOCUĞU.....	21
Dr. Karim D. CROW	
EVLİYÂ'NİN KADINLARI, EVLİYÂ KADINLAR	29
Dr. Anna BİGELOW	
MURATA'YA GÖRE İSLÂM DÜŞÜNÇESİNDE TOPLUMDA KADIN VE ERKEĞİN ROLÜ: MUTASAVVIF BAKIŞIYLA.....	41
Prof. Dr. Azizan BAHARUDDİN	
BİR KADIN BAKIŞIYLA 21. YÜZYILDA TASAVVUF.....	61
Rabia Brodbeck UZUN	
KADININ İBN ARABÎ'DEKİ İKİLİ GÖRÜNTÜSÜ (TASAVVURU): İNSAN OLARAK KADIN VE KOZMİK PRENSİP OLARAK KADIN	71
Suad el-HAKİM	
MEVLÂNÂ'NİN KADINA BAKIŞI.....	87
Prof. Dr. Mehmet DEMİRCİ	
GÜZELLİK VE MÂNEVİYAT'TAKİ KADIN UNSURU	99
Prof. Dr. Carl W. ERNST	
20. YÜZYILIN İSLÂM MUTASAVVIFLARINDAN KEN'ÂN RİFÂÎ'NİN KADINA BAKIŞI	111
F. Cangüzel GÜNER ZÜLFİKAR	
İNİŞİYATİK GELENEK İÇERİSİNDE SÂMİHA AYVERDİ: YUSUFÇUK'TA GEÇEN BAZI TASAVVUFÎ MAZMUN VE TEMALAR ÜZERİNE... 139	
Sadık YALSIZUÇANLAR	

ÖNSÖZ

İslâmî gelenek Allah'ın Âdem'e şöyle seslendiğini bildirir; "Ben rahmetimi kulun Havvâ'nın şahsında senin için topladım" ve "Ey Âdem, mümine bir kadından daha hayırlı bir rahmet olamaz." Tasavvufî bakış açısı bu sözleri şöyle yorumlar: Allah rahmetiyle insanın nefsini var etmiştir. Eğer o nefis, mutmain mertebesine ulaşmış mümin olursa beşeri insan makamına yükseltip, Allah'ın ondaki tecellisiyle mükâfatlandırır ki, bu da en hayırlı rahmettir. Dolayısıyla tasavvufta dişi nefsi, erkek aklı temsil eder. Ve nefis hocam Ken'an er-Rifâî'nin buyurduğu gibi; şikayet edilmesi değil, bilakis şükredilmesi gereken tekâmül fırsatıdır.

Kemâl Nefis Sayesinde Bulunur

*Neden şekvâ bu nefsinden, revâ mı bilmemek kıymet?
Hudâ'yı Zülcelâl' dendir sana o pek büyük nîmet!*

*Refikindir sakın hor görme onu, hoşça kullan sen!
Bilen nefsin bilir Hakk'ı, nedir hem lezzet-i vahdet.*

*Nefis olmazsa mümkün mi yetişmek bâb-ı maksûda
Ömür âhir olunca, o sana çektirmez hiç hasret.*

*Bilip kadrin onu ilm ü edebden hiç ayırma sen,
Şikâyet etmesin senden nasıl mümkünse et hizmet!*

*Fakat bu sözlerim terbiyeden sonra olur makbûl,
Olur insan, eden ıslâha nefsin Ken'an'a himmet.*

Bu nedenle aklın nefse, nefsin akla ihtiyacı vardır. Yüce Allah bu gerçeği Kur'an'da “Siz kadınlarınız için bir elbisesiniz, kadınlarınız da sizin için elbisedir.” diye bildirir. Sultanlar sultanı Râbiatu'l-Adeviye “Eğer bir kadın Hak yolunda yürüyüp mutmain mertebesine ulaşmış ise o artık kadın değildir, er'dir, recüldür, merttir.” der. Demek ki dışı, nefs-i emmâre halinde iken koruk üzüm, mutmain olunca (Allah'ından emin) üzüm, râziye (râdiye) ve merdiyede aşk şarabı, sâfiyede (Meryem gibi olduğunda) sirke gibi temizleyici olur. Dışı'nin analığı mürşitliğidir ki, evladını madde ve mânâ sütüyle besler. Bu açıdan birçok mutasavvıf ruhu dışı olarak değerlendirir. Ruh burada nefsin tekâmülü ve son noktası gibidir.

Hız. Mevlânâ “Beden içinde mukîm, hanımefendi ruh, hicabını sıyırdı ve aşk cezbesiyle koşarak uzaklaştı.” der. (D. 1198). Hatta bazen çoştığında, mîrâcı, Peygamber'in (s.a.s) gelinin elini öpmeye gidişi gibi değerlendirir. Mîraçtaki gelin Allah'ın zâtıdır. Bütün mutasavvıflar bu benzetmeleri Peygamber'in (s.a.s) kadına verdiği değerden etkilenerek yorumlarlar.

Hız. Peygamber (s.a.s), kadın ve erkek birbirlerinin iki yarısıdır derken, Allah'ın Hucurât Süresi'nde buyurduğu, “Ey insanlar, sizi gerçekten bir erkek ve dışıdan yarattık.” âyetinin yorumunu yapmıştır. Bu yüzden Hız. Peygamber'e (s.a.s) göre, “Kadınlar akıl ve gönül sahibi erkeklere hükmederler” sözü, kadının Allah'ın zâtından bir nur olduğunu açıklamaktadır. “Kadın insanı Allah'a yaklaştırır ve erdirir” yorumuyla İbn-i Arabî, Peygamber'in (s.a.s) bakışına açıklık getirir.

Nihayet diyebiliriz ki: “Ey Allah’ın Cemâli olan kadın, sen ki Allah’ın Rahmet ve Rahîm tecellîlerinin kaynağısın. Eğer Yaradan erkek ve kadın kutuplarda görünüp kendinden kendine âşık olmasaydı, onu nasıl tanıyıp idrak edebilirdik.”

Cemâlnur Sargut

*Sâmiha Ayverdi'nin Yaşantısında
Günümüzün Mutasavvıf Kadınına Bakış*

Cemâlnur SARGUT

Sâmiha Ayverdi, “Tasavvuf bir zıtlar âbidesi olan insan bünyesini ruhen de yekpâreleştirerek bütünlüğe götüren yoldur, her şeyin düzelmesi insanın kendi düzelmesine bağlıdır.” der. Bütünlenmenin zırhı vücutta oluştu mu, insanda ne mutluluk ihtiyacı ne acı çekme korkusu ne mevki ne para hırsı, kinler, düşmanlıklar, menfaate dayalı dostluklar kalır. Bunların hepsi nefsanî hançerlerdir. Bu dünyaya geliş nedenimiz vahdettir, birliktir, Allah’ın mânâsında bütünlenmektir. Çoklukta bir olabilmek içinse, müşterek mânevî değerlerin oluşması gerekir ki, bu da yalnız Allah’a hesap veren, kendi nefsinin esâretinden kurtulmuş hür fertlerin, muamele ettikleri her yaratılmışta sevgilileri olan Allah’ın isim ve sıfatlarını idrak etmeleri ile mümkündür.

Sâmiha Ayverdi’nin “mânevî zengin” dediği bu güruh, şu gök kubbe altında ebedî geçer akçe olan îman, ihlâs, insaf,

doğruluk, cömertlik, ferâgat, fedakârlık, güzel ahlâk, vatan aşkı, hikmet ve irfan gibi ulvî vasıfları mayalandırıp etraflarına taşıyanlardır. Görülüyor ki, teklîğe bakmayı bilen göz, çokluğa hürmeti bilen gönlün meyvesidir.

Hız. Ali, “*Cemden önce tefrik kâfirlik, cemden sonra tefrik etmemek zındıklıktır.*” der. Sâmiha Ayverdi, cem makamıydı. O gönlüyle zâlîme kin tutmaz, zulümle uğraşır. Ama görülüyor ki, zulmü yapanı da azarlaması mecburi idi. Bu bakımdan ömrünü mücadele ile geçirdi. Mektuplar yazdı, bazen de acı tatlı bizleri meşrebimize göre uyardığı zamanlarda kendisine kırılmak, hâşâ, hiçbirimizin aklından bile geçmedi. Zîra Allah sevgililerinin ikâzı insana, “*Atan el benim elimdir.*” âyetinin zuhuru gibi geldiğinden, lütuftur.

Yüreğinin Götürdüğü Yere Git adlı eserinde, “Kendisi ile kavgasını bitiremeyenlerin, bir ideolojinin ya da bir ‘izm’in bayrağını taşıması ne kadar yanlışır.” diyen Susanna Tamaro’ya hak vermemek elde mi? Sâmiha Ayverdi, “İslâm, insanoğlunu beşerî hırs ve inisiyakları bağından çözüp, esâretten kurtaran dindir. Ayıplarını bir muhasebe ve kontrol potasında eritip arıtan dindir.” Gene insanoğluna, “ulvî bir gayenin şevk ve heyecanını veren dindir.” derken, Tamaro’ya hak verip İslâm’ı tek çözüm olarak gösterir.

Devrin Yûsuf’u olmayı bilen güzeller içinse, inançlarının bayrağını taşımak ve her hâllerıyla örnek olmak mecbûriyettir. Yûsuf olmak, yani içindeki birliği kurmak, aklıyla nefisini nikâhlayıp, ruhun vücuttaki hâkimiyetini sağlamak kadına çok yararır. Oysa dışilik vasfı dinî kitaplarda nefsi sembolize eder. (Rûm Sûresi, 21. âyette şöyle buyrulmaktadır: “*Yine O’nun âyetlerindedir ki sizin için nefislerinizden kendilerine ısınırsınız diye eşler yaratmış...*”). Nefis ise insanı diğerlerin-

den ayıran enâniyettir. Erkek, akli sembolize eder ki, her ikisi de tekâmül etmediği zaman felâkettir, zîra yalnız “ben” der. Yüceldiklerinde ise nefâset oluşturlar, çünkü “ben” değil “sen” derler. Nefis, “ben” demekten kurtulup Allah’ından emin olduğunda, eğer Allah da ondan râzı olursa öyle bir dereceye ulaşır ki, işte bu kadın için Peygamber Efendimiz, “Kadınlar, âkiller ve gönül sahipleri üzerine galiptirler.” der. Galiba burada Peygamber, sâfiye makamı dediğimiz, ruhun tecellî makamına ulaşan dışının, erkek olan akli ve Allah’ın nuruyla aydınlanan gönlü üzerine hâkimiyet kurduğunu belirtmektedir. Hazreti Mevlânâ ise bu makamı *Mesnevî*’de, “*Kadın, Hakk’ın nurudur. Sadece sevgili değil, sanki hâliktir, mahlûk değil.*” sözleriyle anlatır.

İslâm tasavvufu kadını iki özelliğiyle inceler ve yüceltir. Biri tekâmül etmiş dişiliği, diğeri ve en önemlisi analığı. Dişiliğinin hürriyeti, kadına, beşerî özelliklerine hâkim olmayı, söz geçirmeyi öğretir. Aksi takdirde bu hâli gerçekleştiremeyen kadın ya da erkek nasıl patlayacağı belli olmayan saatli bomba gibidir. Sâmiha Ayverdi’ye göre kadın; döl veren ve doğurduklarıyla beraber bütün aileyi, bir görenek ve gelenekler düzeni içerisinde toplayıp birleştiren, toplum dengesinin ipuçlarını elinde tutan ve aile kovanını petekleyip dolduran sırlı kuvvet olmuştur. Kadını aile içinde sabırlı, temkinli, vakarlı, şefkatli ve özellikle de gayretli kılan daha birçok özellikleri ile de silahlandırmış olan kuvvet, ona annesinden ondan da çocuklarına geçecek olan terbiye sistemidir, EDEPTİR.

İşte maddesinde ve mânâsında hayat felsefesini böylece kurup bünyelettiren bu edep ile kadın, toplumun irfan ve uygarlık âbidesinin ta kendisi olmuştur. Böylece kadındaki bu üstünlük yolunu çizer, doğruyu eğriden, huzuru tehlikeden, zararı

faydadan ayırt ettirir. Ana-kadın çekirdeği etrafında örgütlenen aile kurumu toplumun en sağlam iç yapısını oluşturur.

Kadın ya da erkek edep ehli değilse, her yaratılmışta Allah'ın tecellisini idrakten âcizse, ne mutlu olur ne de mutlu eder. Kadının şansı ana olmaktır ki, annelik tıpkı öğretmenlik gibi yavrusunu eğitirken asıl kendisini eğitime şansına sahip olur.

Tekâmül etmiş bir nefsi olan kişi, ister erkek ister kadın olsun cinsiyetin özelliklerinden arınıp er olma derecesine ulaşır. Analar bu konuda daha şanslıdır. Muhyiddîn-i Arabî, “erlik” kelimesini târif ederken, “İnsanın yaratılışı ve hevâlarının karanlığından kurtulup, aklın ve mânevî terbiyenin ışığı ile temizlenmesi ve tamamlanmasıdır.” diyor.

Analık, cennetleri oluşturma kabiliyetidir ki, dünya, analık vasfıyla cenneti bulmak için tek fırsattır. Peygamber, “*Cennet anaların ayakları altındadır.*” derken, anneliğin değerini bu yüce hadîsiyle vurgulamıştır. Hz. Mevlânâ *Mesnevî*'de (c. 6, 3257) “*Anaya karşı minnet tabiidir, çünkü o Allah'ın şefkatiyle ilhamlanmıştır.*” der. Analık, Allah'ın Peygamber'deki tecellisi olan rahîm sıfatıyla da anlatılır. Bu bakış açısından Bursevî Hazretleri Peygamber'in ümmî oluşunu açıklarken, üm'den (ana) geldiğini ve bütün yaratılmışların anasının o Sultan olduğunu söyler. *Divân-ı Kebîr*'de (2237) “*Peygamberlerin gazâbı anaların kızgınlığı gibidir. Öyle bir kızgınlıktır ki o sevimli çocuk için hilim ile doludur.*” der. Hz. Mevlânâ'ya göre mürşitte tecellî eden de analıktır. Mürşitler farklı değildir. Her öğretmenin sütü aynıdır ama çocuk, sütü kendi annesinden emmeyi sever ve ister. Süt, o mürşidin ilminden akseden Allah'ın mânâsıdır; kevser şarabıdır. Emzirme, mânevî yakınlığı anlatır. *Mesnevî*, Hz. Mûsâ'nın annesini mürşit olarak târif ederken, annelik vasfını, evladını irşat eden insân-ı kâmil

olarak tasvir eder. Gene *Mesnevî*, “*Aşkın ızdırâbına hâmile olmayan dişi nefistir, er olan nefis değildir.*” der.

Annelik kadına böylesine yüce değerler katarken, kadın kendi mânâsına ulaşabilmeyi becerir ve nefsini kinlerin, hırsların, aşırı düşkünlüklerin esâretinden kurtarır, zerâfet, vericilik, merhamet, bağdaştırıcılık, “önce ben değil, sen” diyebilmek hasletlerini açığa çıkarabilirse şâheser bir eser ortaya çıkar. Kadın, altın bir tencedir. Yeter ki, içinde pislikli bez kaynatmasın.

Bunun olabilmesi için şu güzelliklere sahip olması gerekir: Dostuna küçücük bir ikazdan dolayı küsüp darılmaz, yani ona göre yanlış olan, ancak Allah’ın indinde doğru olan bir hareketten dolayı dostunu yüzüstü bırakıp geri çekilmez. Dostu hatâ yaptığı zaman o yapmış gibi olur, çünkü bilir ki, insanlar bu dünyada birbirinin tamamlayıcısıdır. Kulun rızâsı için Allah’ın gazâbını aramaz. Kulu hoşnut etmek için Allah’ın rızâsını çiğnemez. Gönlünün sefâsı, mümin kardeşleri için kalbinde fenalık, öfke ya da kin diye bir şey kalmaması demektir. Bu hâl hâsil olursa, vahşi hayvanlar bile onunla ünsiyet ederler. Kendi ayıp ve kusurunu bilmezse, her vakti ve zamanı noksandır. Bilir ki, az edep çok ilimden hayırlıdır ve yine bilir ki, lüzumsuz sözler ve dedikodular baş uçurur. Onun dostu, onu günahlardan geri çeken, hâl-daşı da ayıplardan kurtaran ve ona Hak yolunu gösterendir. İdrak eder ki, dünyada başkalarına fayda vermeyen, âhirette de kendisi fayda görmez. Çok iyi bilir ki, ibâdet, inzivâya çekilip kuru ekmek yemek, eski elbiseler giymek değildir. Belki dünya lezzetlerinin cümlesinden zevk almaya iktidarı varken, bunlara kapılmamaktır. Gene çok iyi bilir ki, gönüller üstündeki perdelerin en kalını Allah’ın mahlûku ile

meşgul olmaktır. İkrâm eder, ikrâm beklemez. Kulluğunu, yokluğunu ve aczini bilir. Pişman olacağı işlerden çekinir.

Hocam Sâmiha Ayverdi, aczinin içindeki vakarıyla ve anlattığımız, kadına ait bütün güzel vasıfları açığa çıkarıp örnek olan hâliyle bize hiç görmediğimizi sandığımız Hz. Hatice'yi, Hz. Fâtıma'yı, Râbiatu'l-Adeviye'yi, Muhyiddîn-i Arabî'nin müşşidi Fâtıma binti el-Müsenna'yı, burada adını anmadığım yüzlerce mutasavvıf Müslüman kadını, dolayısıyla Hz. Meryem'i gösterdi ve öğretti. Ne mutlu bizlere ki, Peygamber sahâbesini hocalarımızda gördük ve izledik. "Ben bu maddî âlemde tasavvufu yaşantımı birleştiremem" diyen gafillere, tasavvufun herkes tarafından yaşanabilir hayat tarzı olduğunu gösteren ve öğreten, "İnsanları seveceksin. Senin içinde tükenmez af ve merhamet hazineleri var. Onun için yalnız insanları değil, bütün mahlûkatı aynı yorulmaz hız ve aynı tükenmez iştıyakla seveceksin. Sende mevcut cevheri cömertçe harcamalısın; hatâlarında ve sevaplarında onlarla bir olarak seveceksin. Doğumları ile çoğalıp, ölümleri ile eksilecek kadar onlarla olacaksın." diyen Hatice Cenân Hanımefendi'nin, Sâmiha Ayverdi'nin, Nazlı Sultan'ın, Türkiye'nin ilk kadın felsefecilerinden olan Semîha Cemâl Hanımefendi'nin, mutasavvıf yazar Safiye Erol'un, annem Meşkûre Sargut'un önünde eğiliyor ve kendilerine onlar gibi olmaya çalışma gayretiyle teşekkür ediyorum.

Ruhun ocuęu

Dr. Karim D. CROW

Çeviri: Cangüzel Zülfikar,
Fahir Zülfikar, Aylin Atikler Yurdacan

Bismillâhirrahmânirrahîm

(Bağışlayan ve Esirgeyen Allah'ın Adıyla)

*“O, o zattır ki sizi bir tek nefisten yarattı, eşini de ondan
var etti ki gönlü buna ısınsın.” (Arâf Sûresi, 189)*

İslâm, kadın ve erkek arasındaki özel bir ilişkiden yola çıkarak nefsin iç sükûnetine doğru bize rehberlik edecek birçok kıymetli kaynağa sahiptir. Hatırlayalım ki ‘nefs’ kelimesi Arapçada dişi bir kelimedir. Düşünmemizi sağlayacak ve nefsi mükemmele veya bütüne eriştirecek ciddi çalışma için gereken hasreti ve yüksek enerjii (ya da asil mücadele: himmet) uyandıracak birkaç noktaya değinelim.

Kadın ve Tasavvuf

EDİTÖR: CEMÂLNUR SARGUT

İslâmî gelenek, Allah'ın Âdem'e şöyle seslendiğini bildirir:

"Ben rahmetimi kulum Havvâ'nın şahsında senin için topladım" ve

"Ey Âdem, mümine bir kadından daha hayırlı bir rahmet olamaz."

Tasavvufî bakış açısı bu sözleri şöyle yorumlar: Allah, rahmetiyle insanın nefisini var etmiştir. Eğer o nefis mutmain mertebesine ulaşıp mümin olursa beşeri insan makamına yükseltir ve Allah'ın ondaki tecellîsiyle mükâfatlandırır ki bu da en hayırlı rahmettir. Dolayısıyla tasavvufta dişi nefsi, erkek ise akı temsil eder. Ve nefis, şikâyet edilmesi değil, bilakis şükredilmesi gereken bir tekâmül fırsatıdır. Aklın nefse, nefsin de akla ihtiyacı vardır. Bu gerçek, Kur'an'da şöyle bildirilir: "Siz kadınlarınız için bir elbisesiniz, kadınlarınız da sizin için bir elbisedir."

Hz. Peygamber (s.a.s) "Kadın ve erkek birbirlerinin iki yarısıdır." derken Hucurât Sûresi'nde buyurulan "Ey insanlar! Şüphesiz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık." âyetinin yorumunu yapmıştır. Ve O'nun (s.a.s) "Kadınlar, akıl ve gönül sahibi erkeklere hükmederler." sözü de kadının Allah'ın zâtından bir nur olduğunu açıklamaktadır.

Nihayet diyebiliriz ki: "Ey Allah'ın Cemâli olan kadın, sen ki Allah'ın Rahmet ve Rahîm tecellîlerinin kaynağısın. Eğer Yaradan, erkek ve kadın kutuplarda görünüp kendinden kendine âşık olmasaydı O'nu nasıl tanıyıp idrak edebilirdik."

• • •

Elinizdeki bu kitapta; Cemâlnur Sargut, Dr. Karim D. Crow, Dr. Anna Bigelow, Prof. Dr. Azîzan Baharuddin, Rabia Brodbeck Uzun, Prof. Dr. Suad el-Hakîm, Prof. Dr. Mehmet Demirci, Prof. Dr. Carl W. Ernst, Dr. F. Cangüzel Güner Zülfikar, Sadık Yalsızuçanlar gibi kıymetli isimlerin "Kadın ve Tasavvuf" üzerine kaleme aldıkları yazıları okuyacaksınız.

ISBN: 978-605-5902-00-1

9 786055 902001

NI
NEFES